WIKIPEDIA

Chantisch

Het **Chantisch**, ook wel **Ostjaaks,**[1] is de taal van de Chanten. Het wordt gesproken in de autonome districten Chanto-Mansië en Jamalië, evenals in de districten Aleksandrovski en Kargosokski in de Oblast Tomsk in Rusland. Volgens een studie van Salminen en Janhunen uit 1994 waren er 12.000 Chantisch-sprekende mensen in Rusland.

Chantisch (ханты ясаӈ)	
Gesproken in	Rusland
Sprekers	12.000
Taalfamilie	Oeraalse talen ▪ Finoegrische talen ▪ Oegrische talen ▪ **Ostjaaks**
Varianten	Noordelijk Zuidelijk Soergoet Ver-oosters
Alfabet	Cyrillisch
Officiële status	
Officieel in	Chanto-Mansië
Taalcodes	
ISO 639-3	kca
Portaal	Taal

Het Chantisch heeft veel dialecten. De westerse groep omvat de dialecten Salechard, Ob en Irtysj. De oostelijke groep omvat de dialecten Soergoet en Vach-Vasjoegan, die op hun beurt weer zijn onderverdeeld in dertien andere dialecten. Al deze dialecten verschillen aanzienlijk van elkaar in fonetische, morfologische en lexicale kenmerken, zelfs zoveel dat de drie belangrijkste "dialecten" (noordelijk, zuidelijk en oostelijk) onderling onverstaanbaar zijn.[2]

Op basis van deze aanzienlijke verschillen zouden Oost-, Noord- en Zuid-Chantisch dus als afzonderlijke maar nauw verwante talen kunnen worden beschouwd.

Inhoud

Alfabet

Cyrillisch (versie vanaf 2000)

А а	Ӓ ӓ	Ӑ ӑ	Б б	В в	Г г	Д д	Е е
Ё ё	Ә ә	Ӛ ӛ	Ж ж	З з	И и	Й й	К к

Ӄ ӄ (Ҟ ҟ)	Л л	Ԓ ԓ (Ӆ ӆ)	М м	Н н	Ӊ ӊ (Ң ң)	Н’ н’	О о
Ӧ ӧ (Ŏ ŏ)	Ө ө	Ӫ ӫ (Ө̆ ө̆)	П п	Р р	С с	Т т	У у
Ӱ ӱ	Ў ў	Ф ф	Х х	Ӽ ӽ (Ӿ ӿ)	Ц ц	Ч ч	Ӌ ӌ
Ш ш	Щ щ	Ъ ъ	Ы ы	Ь ь	Э э	Є є	Є̈ є̈
Ю ю	Ю̆ ю̆	Я я	Я̆ я̆				

Cyrillisch (versie vanaf 1958)

А а	Ӓ ӓ	Б б	В в	Г г	Д д	Е е	Ё ё
Ә ә	Ӛ ӛ	Ж ж	З з	И и	Й й	К к	Ҟ ҟ
Л л	Л’ л’	М м	Н н	Ң ң	О о	Ӧ ӧ	Ө ө
Ӫ ӫ	П п	Р р	С с	Т т	У у	Ӱ ӱ	Ф ф
Х х	Ц ц	Ч ч	Ч 'ч'	Ш ш	Щ щ	Ъ ъ	Ы ы
Ь ь	Э э	Ю ю	Я я				

Latijns (1931-1937)

A a	B в	D d	E e	Ə ə	F f	H h	Һ һ
I i	J j	K k	L l	Ļ ļ	Ł ł	M m	N n
Ņ ņ	Ŋ ŋ	O o	P p	R r	S s	Ş ş	Ꞩ ꞩ
T t	U u	V v	Z z	Ƶ ƶ	Ƅ ƅ		

Geschreven taal

De geschreven versie van het Chantisch werd gecreëerd na de Oktoberrevolutie, op basis van het Latijnse schrift in 1930 en vervolgens met het Cyrillische alfabet (met de extra letter Ӈ voor [/ŋ/][?] vanaf 1937.

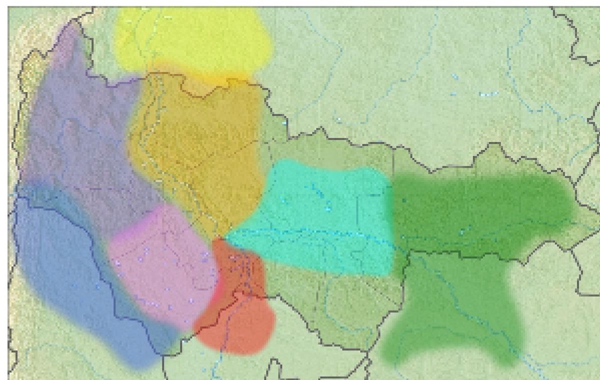
Chantische literaire werken worden meestal geschreven in drie noordelijke dialecten, Kazym, Sjoerysjkar en Midden-Ob. Krantenverslaggeving en -uitzending worden meestal gedaan in het Kazymische dialect.

Het Chantisch wordt voornamelijk gesproken in Chanto-Mansië in West-Siberië.

Varianten

Het Chantisch is onderverdeeld in drie hoofddialectgroepen, die voor een groot deel onderling onverstaanbaar zijn en daarom het beste beschouwd kunnen worden als drie talen: Noord, Zuid en Oost. Individuele dialecten zijn genoemd naar de rivieren rondom waar ze worden of werden gesproken. Zuid-Chantisch is waarschijnlijk uitgestorven.[3][4]

Dialecten van het Chantisch (en het Wogoels):
- Sachard
- Ob
- Zuidelijk
- Soergoet
- Ver oostelijk

- **Oost-Chantisch**
  - Ver-oostelijk (Vach, Vasjoegan, Verchne-Kalimsk, Vartovskoje)
  - Soergoet (Joegan, Mali Joegan, Pim, Likrisovskoje, Tremjoegan, Tromagan)
- overgang: Salym
- West-Chanty
  - **Noord-Chanty**
    - Salechard
    - Berjozov (Synja, Moezji, Sjoerisjkar), Kazym, Sjerkal
    - overgang: Atlym, Nizjam
  - **Zuid-Chanty** : Boven-Demjanka, Beneden-Demjanka, Konda, Tsingali, Krasnojarsk

Grammatica

Het zelfstandig naamwoord

De nominale achtervoegsels zijn onder andere dualis *[-ŋən]*?, meervoud *[-(ə)t]*?, datief *[-a]*?, locatief/instrumentalis *[-nə]*? .

Bijvoorbeeld:

xot "huis" (vgl. Finse *koti* "thuis")
xotŋəna "naar de twee huizen"
xotətnə "bij de huizen" (vgl. Hongaars *woord* ***verder***, Finse *koto* **na** "thuis", een uitzonderlijke vorm die de oude, locatieve betekenis gebruikt van de naamval eindigend op -na).

Enkelvoudige, tweevoudige en meervoudige bezittelijke achtervoegsels kunnen in drie personen worden toegevoegd aan enkelvoudige, tweevoudige en meervoudige zelfstandige naamwoorden wat ervoor zorgt dat er $3^3 = 27$ vormen van zijn. Een paar van *məs* "koe" zijn:

məsem "mijn koe"
məsemən "mijn twee koeien"
məsew "mijn koeien"
məstatən "de twee van onze koeien"
məsŋətuw "onze twee koeien"

Voornaamwoorden

De persoonlijke voornaamwoorden zijn, in het nominatieve geval:

	Enkelvoud	Tweevoud	Meervoud
1e persoon	*ma*	*min*	*muŋ*
2e persoon	*naŋ*	*nən*	*naŋ*
3e persoon	*tuw*	*tən*	*təw*

De naamvallen van *ma* zijn als accusatief *manət* en als datief *manəm* .

Simpele vragende voornaamwoorden zijn:

xoy "wie?", *muy* "wat?"

Cijfers

De cijfers in het Chantisch, vergeleken met Hongaars en Fins, zijn:

#	Chantisch	Hongaars	Fins
1	*yit, yiy*	*egy*	*yksi*
2	*katn, kat*	*kettő, két*	*kaksi*
3	*xutəm*	*három*	*kolme*
4	*nyatə*	*négy*	*neljä*
5	*wet*	*öt*	*viisi*
6	*xut*	*hat*	*kuusi*
7	*tapət*	*hét*	*seitsemän*
8	*nəvət*	*nyolc*	*kahdeksan*
9	*yaryaŋ*	*kilenc*	*yhdeksän*
10	*yaŋ*	*tíz*	*kymmenen*
20	*xus*	*húsz*	*kaksikymmentä*
30	*xutəmyaŋ* (3 tientallen)	*harminc*	*kolmekymmentä*
40	*nyatəyaŋ* (4 tientallen)	*negyven*	*neljäkymmentä*
100	*sot*	*száz*	*sata*

Zinsbouw

Zowel het Chantisch als het Wogoels zijn in feite nominatief-accusatieve talen, maar hebben een innovatieve morfologische ergativiteit. In een ergatiefconstructie wordt het object dezelfde naamval gegeven als het onderwerp van een intransitief werkwoord, en de locatief wordt gebruikt als hulpmiddel voor het transitieve

werkwoord (als instrumentalis). Dit kan worden gebruikt met een aantal specifieke werkwoorden, bijvoorbeeld "om te geven": de letterlijke vertaling naar het Nederlands zou zijn: "door mij (onderwerp) een vis (voorwerp) aan jou gegeven (indirect voorwerp)" als equivalent van de zin "Ik gaf een vis aan jou".

Woordenschat

De woordenschat van het Chantisch en haar varianten is relatief goed gedocumenteerd. De meest uitgebreide vroege bron is Toivonen (1948), gebaseerd op veldopnamen van KF Karjalainen uit 1898–1901. Een etymologisch interdialectaal woordenboek, dat al het bekende materiaal uit bronnen van voor 1940 omvat, is Steinitz et al. (1966-1993).

Schiefer (1972)[5] vat de etymologische bronnen van de Chantische woordenschat, volgens Steinitz et al., als volgt samen:

<table>
<tr><td rowspan="4">Overgeërfd</td><td rowspan="4">30%</td><td>Oeraals</td><td>5%</td></tr>
<tr><td>Finoegrisch</td><td>9%</td></tr>
<tr><td>Oegrisch</td><td>3%</td></tr>
<tr><td>Ob-Oegrisch</td><td>13%</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Geleend</td><td rowspan="4">28%</td><td>Komi</td><td>7%</td></tr>
<tr><td>Samojeeds

(Selkoeps en Nenets)</td><td>3%</td></tr>
<tr><td>Tataars</td><td>10%</td></tr>
<tr><td>Russisch</td><td>8%</td></tr>
<tr><td>onbekend</td><td>40%</td></tr>
</table>

Futaky (1975)[6] heeft daarnaast een aantal leenwoorden voorgesteld uit de Toengoezische talen, voornamelijk uit het Evenks .

Referenties

Bronnen, noten en/of referenties

1. Laurie Bauer, 2007, *The Linguistics Student's Handbook*, Edinburgh
2. Gulya 1966.
3. Abondolo 1998.
4. Honti 1998.
5. (1972)Wolfgang Steinitz. Dialektologisches und etymologisches Wörterbuch der ostjakischen Sprache. Lieferung 1 – 5, Berlin 1966, 1967, 1968, 1970, 1972.. *Études Finno-Ougriennes* **9**: 161–171.
6. Futaky, *Tungusische Lehnwörter des Ostjakischen*. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden (1975).